

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. XC.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

EPIST. XC.

PHILOSOPHIAE laus. ea vitam formavit, consortia & imperia instituit, leges & iura dedit. An etiam artes vitæ utiles, ut fabricam, marmorariam, metallariam, vestiariam, aliasque? Negat ipse, contra Posidonium, & inferiora hæc maiestate illius esse; & multa horum superuacua. Non corporis, sed animi negotium illa gerit, & gessit. Rudi etiam sæculo, an fuere Sapientes? Non, sed Sapientibus similes, beneficio non Doctrina, sed Natura. Multa in his bona, & scientia aut vitæ fructuosa.

QUIS dubitare, mi Lucili, potest, quin Deorum immortalium munus sit, quod viuimus: ¹ philosophiæ, quod bene viuimus? Itaque tanto plus nos debere huic, quam diis, quanto maius beneficium est bona vita, quam vita? Pro certo deberetur, nisi ipsam Dij philosophiam tribuissent: cuius scientiam nulli dederunt, facultatem omnibus. Nam si hanc quoque bonum vulgare fecissent, & prudentes nasceremur, sapientia quod in se optimum habet perdidisset, quod inter fortuita non est. Nunc enim hoc in illâ pretiosum atque magnificum est, quod non obuenit, quod illam sibi quisque debet, quod non ab alio petitur. Quid haberes, quod in philosophiâ suspiceres, ² si beneficiaria res esset? Huius opus vnum est, de diuinis humanisque verum inuenire: ab hac numquam recedit iustitia, pietas, religio, & omnis alius comitatus virtutum consortarium, & inter se coherentium. Hæc docuit colere diuina, humana diligere, & penes Deos imperium esse, & inter homines consortium: quod aliquamdiu inuolatum mansit, antequam societatem auaritia distrahit, & paupertatis causa etiam his quos fecit locupletissimos, fuit. Desierunt enim omnia possidere, dum volunt propria. Sed primi mortaliū, qui que ex his geniti, naturam incorrupti sequebantur, eandem habebant & ducem, & legem, commissi melioris arbitrio. Natura est enim, potioribus deteriora submittere. Mutis quidem gregibus aut maxima corpora præstant, aut vehementissima. Non præcedit armenta de genere taurus, sed qui magnitudine ac toris ceteros mares vicit: elephantorum gregem excelsissimus ducit: inter homines, pro summo est optimus. Animo itaque rector eligebatur. ideoque summa felicitas erat gentium: in quibus non poterat potentior esse, nisi melior. Tantum enim quantum vult potest, qui se nisi quod debet, non putat posse. Illo ergo sæculo, quod aureum perhibetur, penes sapientes fuisse regnum Posidonius iudicat. Hi continebant manus, & infirmiores à validioribus tuebantur: suadebant, dissuadebantque, & vtilia atque inutilia monstrabant. Horum prudentia, ne quid deesset suis, prouidebat; fortitudo arcebat pericula; beneficentia augebat, ornabatque subiectos. Officium erat imperare, non regnum. Nemo quantum posset aduersus eos experiebatur, per quos cœperat posse. Nec erat cuiquam aut animus in iniuriam, aut causa: cum bene imperanti bene pareretur, nihilque rex maius minari malè parentibus posset, quam ut abiret è regno. Sed postquam, surreptibus vitiis, in tyrannidem regna versa sunt: opus esse cœpit legibus, quas & ipsas inter initia tulere sapientes. Solon, qui Athenas æquo iure fundauit, inter septem æui sapientiâ notos. Lycurgum si eadem ætas tulisset, sacro illi numero accessisset octauus. ³ Zaleuci leges Charondæque laudantur. hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in Pythagoræ tacito illo sanctoque fecessu didicerunt iura, quæ florenti tunc Sicilia, & per Italiam Græciæ ponerent. Hactenus Posidonio assentior: artes quidem à philosophiâ inuentas, quibus in quotidiano vsu vita vititur: non concesserim, nec illam fabricæ assertam gloriam.

Illæ,

EPIST. XC. I. PHILOSOPHIÆ, QVOD BENE.] Aristotelis illud asides: Qui docuissent nos, magis venerabiles debere esse us qui genuissent. τοὺς ἐδιδάξαντες ἡμᾶς, τοὺς δὲ τὴν καλῶς ἔχοντα παρὰ τὸν θεόν: illos enim viuendi tantum, hos bene viuendi auctores esse.

2. SI BENEFICIARIA RES.] Beneficij alieni, quæq. tribui possit.

3. ZALEUCI LEGES CHARONDÆQUE.] De istis aliquid Manuduct. i. Dissert. v.

4. ET CA

A Illa, inquit, sparsos ⁴ & casulis tectos, aut aliquâ rupe suffossâ, aut exesa arboris trunco, docuit tecta moliri. Ego verò philosophiam iudico, non magis excogitasse has machinationes tectorum supra tecta surgentium, & vrbes prementium, quàm viuaria piscium in hoc clausa, vt tempestatum pericula non adiret gula, & quamuis acerrimè pelago saeuiente, haberet luxuria portus suos, in quibus distinctos piscium greges saginaret. Quid ais? Philosophia docuit homines habere clauem & seram? & quid aliud erat, auaritiæ signum dare? Philosophia hæc, cum tanto habitantium periculo, imminencia tecta suspendit? Parùm enim erat fortuitis regi, & sine arte & difficultate naturale sibi inuenire aliquod receptaculum. Mihi crede, felix illud sæculum ante architectonas fuit. Ista nata sunt, iam nascente luxuriâ, in quadratum tigna decidere, & ferro per designata currente, certâ manu trabem scindere.

Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.

B Non enim tecta ⁶ cænationi, epulum recepturæ, parabantur: nec in hunc vsum pinus aut abies deferebatur longo vehiculorum ordine, ⁷ vicis intrementibus, vt ex illâ lacunaria auro grauia penderent. ⁸ Furcæ vtriusque suspensæ fulciebant casam: spissatis ramalibus, ac fronde congestâ, & in procliue dispositâ, decursus imbribus quamuis magnis erat. Sub his tectis habitauere securi. Culmus liberos texit: sub matmore atque auro feruitus habitat. In illo quoque dissentio à Posidonio, quòd ferramenta fabrilia excogitata à sapientibus viris iudicat. Isto enim modo dicat licet sapientes, per quos

Tunc laqueis captare feras, & fallere visco

Inuentum, & magnos cambus circumdare saltus.

C Omnia enim ista sagacitas hominum, non sapientia inuenit. In hoc quoque dissentio, sapientes fuisse, qui ferri metalla & aris inuenerunt: cum incendio siluarum adusta tellus, in summo venas iacentes liquefacta fudisset. Ista tales inueniunt, quales colunt. Ne illa quidem tam subtilis quæstio mihi videtur, quàm Posidonio: Vtrum malleus in vsti esse prius, an forcipes cœperint. Vtraque inuenit aliquis exercitati ingenij, acuti, non magni, nec elati, & quidquid aliud corpore incuruato, & animo humum spectante, quærendum est. Sapiens facilis victu fuit. quid ni? cum hoc quoque sæculo esse quàm expeditissimum cupiat? Quomodo oro te conuenit, vt Diogenem mireris, ⁹ & Dædalum? Vter ex his sapiens tibi videtur, qui ferram commentus est: an ille, qui cum vidisset puerum cauâ manu bibentem aquam, fregit protinus exemptum è perulâ calicem, hac ob iurgatione sui: Quàm diu homo stultus superuacuas sarcinulas habui? qui se compliuit in dolio, & in eo cubitauit? Hodie vtrum tandem sapienterem putas, qui inuenit quemadmodum in immensam altitudinem ¹⁰ crocum latentibus fistulis exprimat, qui ¹¹ Euripos subito aquarum imperu implet, aut siccat, ¹² versatilia cænationum laquearia

4. ET CASVLIS TECTOS.] *Erasmi diuinitio est: at scripti, è caucasis lectos, aut. causalis. Et hercle vix melius est edere: nisi quod casus non primò statim facta, sed post rupes & antra ingenio reperta sunt. Hunc gradum Lucretius facit, lib. v.*

D Sed nemora, atque cauos montes, silualisque colebant,

Et frutices inter cõdebant squallida membra.

De cultioribus iam autem narrat,

Inde casus postquam, ac pelles, ignemque pararunt,

Et mulier coniuncta viro concessit in vnum.

Fortasse in Senecâ igitur, & aut cauis tectos.

5. DOCUIT TECTA MOLIRI.] *Cicero ad Philosophiam: Tu eos inter se primò domiciliis, deinde coniugis iunxisti.*

6. CÆNATIONI EPVLVM.] *Magnum & amplum conuiuium. Nec displiceat scribi, populum. Ita Seneca epist. c. xv. capacem populi cænationem dixit.*

7. VICIS INTREMENTIBVS.] *Iuuenalis Sat. iiii.*

— modò longa coruscet

Sarraco veniente abies, atque altera pinum

Plaustra vehunt. nutant altè, populoque minantur.

8. FVRCÆ VTRIMQVE SVSPENSÆ.] *Fortè, suspensam.*

9. ET DÆDALVM?] *Plinius lib. vii. cap. lvii. Alij Talo tribunt, qui Dædali ex sorore nepos, vt Diodorus iv. Bibliotheca.*

10. CROCVM LATENTIBVS FISTVLIS.] *Quod in theatris fiebat ad sparsionem. Nos De Amphitheatro, cap. xvi.*

11. EVRIPOS SVBITO.] *Id quoque in spectaculis & Circo. nam ibi impletis iis fossis, per occultos canales ex Aquæductibus, totam arenam inundabant, ad Naumachiam aut talia.*

12. VERSATILIA CÆNATIONVM LAQ. De quibus Suetonij Nerone, cap. xxxi. Fuere & trichinæ

ria ita coagmentat, ut subinde alia facies atque alia succedat, & toties tecta, quoties fer-
 cula mutantur: an cum, qui & aliis & sibi hoc monstrat, quam nihil nobis natura du-
 rum ac difficile imperauerit? Possit nos habitare sine marmorario fabro, possit nos vesti-
 tos esse sine commercio Serum, possit nos habere vrbibus nostris necessaria, si contenti
 fuerimus his, quæ ¹³ terra posuit in summo? Quem si audire humanum genus volue-
 rit, tam superuacuum sciet sibi coquum esse, ¹⁴ quam militem. Vbi sapientes fuerunt,
 aut certe sapientibus similes, quibus expedita erat tutela corporis. Simpliciter curâ con-
 stant necessaria: in delicias laboratur. Non desiderabis artifices, si sequere naturam, illa
 noluit esse districtos: ad quæcumque nos cogebat, instruxit. Frigus intolerabile est cor-
 pori nudo. Quid ergo? numquid non pelles ferarum, & aliorum animalium, à frigore
 satis abundeque defendere queunt? non corticibus arborum pleræque gentes tegunt cor-
 pora? ¹⁵ non animum plumæ in vsum vestis conferuntur? non hodieque magna Scytharum
 pars, ¹⁶ tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia, & impenetrabilia
 ventis sunt? Opus est tamen calorem solis æstiuæ umbrâ crassiore propellere. Quid ergo?
 non vetustas ¹⁷ multa abdidit loca, quæ vel iniuriâ temporis, vel alio quolibet casu ex-
 cauata in specum recesserunt? Quid ergo? non quamlibet virgeam cratem texerunt
 manu, & vili obleuerunt luto, deinde stipulâ aliisque siluestribus operuere fastigium, &
 pluuiis per deuexa labentibus, hiemem transiere securi? Quid ergo? non in defosso la-
 tent Syrticæ gentes? quibus propter nimios solis ardores, nullum tegumentum satis re-
 pellendis caloribus solidum est, nisi ipsa arens humus. Non fuit tam inimica natura, ut
 cum omnibus aliis animalibus facilem actum vitæ daret, homo solus non posset sine tot
 artibus viuere. Nihil horum ab illâ nobis imperatum est, nihil agrè quærendum ut
 possit vita produci. Ad parata nati sumus: nos omnia nobis difficilia facilius fastidio
 fecimus. Tecta tegumentaque, & fomenta corporum, & cibi, & quæ nunc ingens nego-
 tium facta sunt, obuia erant, & gratuita, & operâ leui parabilia: modus enim omnium,
 prout postulabat necessitas, erat: nos ista pretiosa, nos mira, nos magnis multisque con-
 quirenda artibus fecimus. Sufficit ad id natura, quod poscit. A naturâ luxuria desciiuit, C
 quæ quotidie seipsam incitat, & tot sæculis crescit, & ingenio adiuuat vitia. Primò super-
 uacua cœpit concupiscere, inde contraria, nouissimè corpori animum addixit, & illius
 deseruire libidini iussit. Omnes istæ artes, quibus aut ¹⁸ excitatur ciuitas, aut strepit,
 corporis negotium gerunt: cui omnia olim tamquam seruo præstabantur, nunc tam-
 quam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabricarum officinæ sunt, hinc odo-
 res coquentium, hinc molles corporis motus docentium mollesque cantus & infractos.
 Recessit enim ille naturalis modus, desideria ope necessariâ finiens: iam rusticitatis &
 miseræ est, velle quantum sat est. Incredibile est, mi Lucili, quam facillè etiam magnos
 viros dulcedo orationis abducat à vero. Ecce Posidonius, ut mea fert opinio, vnus ex
 iis qui

nia versatilia, ad iocum, & homines floribus ac rosis
 inuoluendos: apud Lampridium in Elagabalo.

13. TERRA POSUIT IN SUMMO.] Non
 in imo, ut metalla. In summo sunt herba, fruges,
 stirpes.

14. QUAM MILITEM.] Nam bella è talibus, ex
 auro, inquam, & luxu.

15. NON AVIVM PLVMÆ.] Nam & ea olim
 in vsu agrestibus, aut siluiculis, ut de Philoctete At-
 tilius, apud Ciceronem:

Configo tardus celeres, stans volatiles,
 Pro veste pinnis membra textis contegens.
 Sunt & noui orbis Indi, qui plumatili veste hac vt-
 tuntur.

16. TERGIS VVLPIVM AC MVRIVM.] Quod
 de Germanis Tacitus: Gerunt & ferarum pelles,
 proximi ripæ negligentius, vltiores exquisitiis.
 Isidorus: Mastruca, vestis Germanica ex pellicu-
 lis ferarum. De Scythis, Justinus: Lanæ vis vsus ig-

notus: pellibus tantum ferinis aut marinis ve-
 stiuntur. De marinis, haud temerè mutem: nam &
 in Tacito est de pellibus belluarum, quas exterior
 Oceanus gignit. Tamen alij, murinis: quod esse
 hic pro Seneca, de muribus. Quod idem ex Egin-
 harto, in vitâ Caroli Magni: Ex pellibus lutinis
 vel murinis (ita scriptus liber) thorace confecto,
 humeros ac pectus hieme muniebat. Sunt autem
 isti mures Scythici, Martium & Hermelinarum
 nomine hodie noti. Ceterum & in Homero, Agamem-
 non — ἵκοςτο δὲρμα λέοντος: texit se pelle leo-
 nis, itemq; Dolon, & Nestor. Apollonij etiam Scho-
 liastes notat: σύνθετος τοῖς ἥρωσι τὸ δερματοφορεῖν:
 Solenne heroibus, pelles gestare.

17. MVLTA ABDIDIT LOCA.] Cur vetustas
 abdat? aliquis suspicetur, adedit: sed tolero.

18. EXCITATVR CIVITAS.] In aliis, exercita-
 tur: quod præferam.

Aiis qui plurimum philosophiæ contulerunt, dum vult describere primum, quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli solutoque ducantur: deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtemen insertum, quod duritiam utrimque comprimentis tramæ remolliat, spatâ coire cogantur & iungi: textricum quoque artem à sapientibus dixit inuentam, oblitus postea repertum hoc subtilius genus, in quo

Tela iugo iuncta est, stamen secernit arundo.

Inferitur medium radiis subtemen acutis,

Quod lato feriunt insecti pectine dentes.

Quid si contigisset illi videre has nostri temporis telas, quibus²⁰ vestis nihil celatura conficitur, in quâ non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est? Transit deinde ad agricolas, nec minus facundè describit proficillum aratro solium,²¹ & iteratum, quo solutior terra facilius pateat radicibus: tum sparsa semina, & collectas manu herbas, ne quid fortuitum & agreste succrescat, quod necet segetem. Hoc quoque opus ait esse sapientium: tamquam non nunc quoque plurima cultores agrorum noua inueniant, per quæ fertilitas augeatur. Deinde non est contentus his artibus, sed in pilstrinum sapientem submittit. Narrat enim quemadmodum, rerum naturam imitatus, panem cepit facere. Receptas, inquit, in os fruges, concurrens inter se duritia dentium frangit, & quidquid excidit, ad eosdem dentes linguâ refertur: tunc verò saluæ miscetur, ut facilius per fauces lubricas transeat. Cùm peruenit in ventrem, aqualiculi feruore concoquitur, tunc demum corpori accedit. Hoc aliquis secutus exemplar, lapidem asperum aspero imposuit, ad similitudinem dentium, quorum pars immobilis motum alterius expectat: deinde vtriusque attritu grana franguntur, & sæpius regeruntur, donec ad minutiam frequenter trita redigantur. Tunc farinam aquâ sparsit, & assiduâ tractatione perdomuit, finxitque panem: quem primò cinis calidus, & feruens testa percoxit: deinde furni paullatim reperti, & alia genera, quorum feruor seruiret arbitrio. Non multum abfuit,²² quin sutrinum quoque inuentum à sapientibus diceret. Omnia ista ratio quidem, sed non recta ratio commenta est. Hominis enim, non sapientis inuenta sunt: tam mehercules quàm nauigia, quibus amnes, quibusque maria transimus, aptatis ad excipiendum ventorum impetum velis, & additis à tergo gubernaculis, quæ huc atque illuc cursum nauigij torqueant: & exemplum à piscibus tractum est, qui caudâ reguntur, & leui eius in vtrumque momento velocitatem suam flectunt. Omnia hæc quidem, inquit, sapiens inuenit: sed minora, quàm ut ipse tractaret, fordioribus ministris dedit. Imò non ab aliis excogitata ista sunt, quàm à quibus hodieque curantur. Quædam nostrâ demum prodisse memoriâ scimus: ut²³ speculariorum vsum, perlucente testâ, clarum transmittentium lumen: ut²⁴ suspensuras balnearum, & impressos parietibus

tubos,

19. QVOD LATO FERIVNT.] Ouidiam versus sunt è VI Metamorph. certamine Palladis cum A-rachne: est paulò aliter ibi leguntur, & medium vnum Seneca omisit. At cur hic libri scripti consensu, Quod lato pariunt? Gruterus acutè putat, pariunt, fuisse: quod antiquis percutere est. Sed antiquus: Ouidius vix est ut vsurparii. Vnde ergo libri turbam? leui sepe & ridiculâ causâ: ac fuerit in archetypo aliquo, feriunt. inde hoc, pariunt, diffusum.

20. VESTIS NIHIL CELATVRA.] Serica, bombycina, & id genus pellucida: Adi de Benef. VII. cap. IX. & Consol. ad Helu. cap. XV.

21. ET ITERATVM.] Est à Pinciano, est libri, inter aratrum. Sed bene bonus Censor. est enim agricultura vox; & in Columellâ Arationem iteratio sequitur, ut veruactum resoluatur in puluerem. Imò & Tertio sepe.

22. QVIN SVTRINVM QVOQVE.] Quippi-

ni, nam & Stoicorum sapiens, bonus sutor est. Manuduct. 111. Dissert. XVII.

23. SPECVLARIORVM VSVM.] Specularia, quadræ siue orbes fenestris inserti, ad lucem immittendam, ventos excludendos: vicem & vsum hodie vitreorum. Dicta à lapide Speculari: cui hoc nomen à naturâ iralucente. Creber olim in Hispaniâ, Cypro, Cappadociâ, Affricâ: nunc sine in notitiâ, nescio, vix in vsu. At olim frequent. neque enim Canationes solùm aus cubicula eo illustrabant, sed Balnea (suprà, in epistola LXXXVI.) sed totas Porticus, in Plinij epistola XVII. libri II. Item Pomaria & Hortos (tantâ copia erat) contra calis iniurias sic claudabant. ex Martiali palam, lib. VIII. epigr. XIV. & LXVIII. Adde nostrum de Prouid. cap. I V.

24. SVSPENSVRAS BALNEORVM.] Eadem voce & sensu Palladius, opinor, lib. I. cap. XL. suspensuras cellatum in Balneis dixit: id est, locum ab humore

tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foueret æqualiter. **A**
 Quid loquar marmora, quibus templa, quibus domus fulgent? Quid ²⁵ lapideas moles in rotundum ac leue formatas, quibus porticus & capacia populorum tecta suscipimus? Quid ²⁶ verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur? Vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt: sapientia altius sedet, nec manus edocet, animorum magistra est. Vis scire, quid illa eruerit, quidve effecerit? Non indecoros corporis motus, nec varios per tubam ac tibiam cantus, quibus exceptus spiritus, aut ²⁷ in exitu, aut ²⁸ in transitu, formatur in vocem: non arma, nec muros, nec bella: vtilia molitur, paci fauet, & genus humanum ad concordiam vocat. Non est, inquam, instrumentorum ad vsus necessarios opifex. quid illi tam paruula assignas? artificem vides vitæ. Alias quidem artes sub dominio habet. nam cui vita, illi vitæ quoque ornamenta feruiunt: ceterum ad beatum statum tendit, illò ducit, illò vias aperit. Quæ sint mala, quæ videantur, ostendit: vanitatem exiit mentibus, dat magnitudinem solidam: inflatam verò, & ex inani speciosam reprimat: nec ignorari finit, inter magna quid intersit & tumida: ²⁹ totius naturæ notitiam, ac suæ tradit. Quid sint dij, qualesque, declarat: quid inferi, quid ³⁰ lares & genij. Quid ³¹ in secundam auminum formam animæ perpetuæ, ³² vbi consistant, quid agant, quid possint, quid velint. ³³ Hæc eius initiamenta sunt, per quæ non municipale sacrum, sed ingens omnium deorum templum mundus ille referatur: cuius vera simulacra, verasque facies cernendas mentibus protulit. nam ad spectacula tam magna hebes visus est. ad initia deinde rerum redit, & æternam ³⁴ rationem toti inditam, & ³⁵ vim omnium seminum singula propriè figurantem. Tum de animo cœpit inquirere, vnde esset, vbi, quamdiu, ³⁶ in quot membra diuisus. Deinde à corporalibus se ad incorporalia transtulit, veritatemque & argumenta eius excussit: post hæc, quemadmodum discernentur ³⁷ vitæ ac necis ambigua: in vtraque enim falsa veris immixta sunt. Non abduxit, inquam, se, vt Posidonio videtur, ab istis artibus sapiens, sed ad illas omnino non venit. Nihil enim dignum **C**

humore suspensum, vt idem loquitur, & ne vlgo refrigeraret. Nam antea simpliciter Balneas solo instruebant: postea repertum, suspendi, & à terrâ paululum alleuari, ob causam dictam, & vt calor diutius perseveraret. Ita Vitruuius lib. v. cap. x. Suspensuras caldiorum facit: vt tegulis sesquipedalibus solum sternatur, & supra laterculis bossalibus pilæ struantur, atque cæ habeant altitudinem pedum duorum. Vides suspensionem? an à Sergio Oratâ primum repertam? Ita enim Plinius libro ix. cap. liv. Sergius Orata primus inuenit pensiles balneas. Nominat easdem, & idem hoc aut indicat, lib. xxvi. cap. iiii. vbi de Asclepiade medico: Tum primum, inquit, pensilium balnearum vsu ad infinitum blandiente. Quando primum? Asclepiade medicante, qui Cn. Pompey, & Mithridatis regis temporibus vixit: ergo Sergio Oratâ, aut circâ, qui L. Crassi oratoris. Ita quod Seneca ait suâ memoriâ prodisse, laxius paullo capiendum est: sicut & de Notis, quæ Ciceronis auro innotuerunt. An aliquis pnter, alias suspensuras intelligi? nempe super hypocausta & camerationes suppositas, vbi ignis, & superiora per tubos calefacta? Panè hoc censeam, & nouit id fuisse inuenit: de quo scripsi in Epistolâ lxxv. Centuriæ 111. ad Belgas, amico meo Balthazari Robiano. Porro quod vir & medicus doctissimus, Pensiles balneas interpretatur ipsa Labra à laquearibus suspensa, & leui motu huc illuc agitata: nescio, & hereo, donec testimonio ab antiquitate impellar.

25. LAPIDEAS MOLES.] Columnas.

26. VERBORVM NOTAS.] De quibus exsecutus

sum in epistolâ xxvii. Centuriæ i. ad Belgas.

27. IN EXITV.] Sicut in tubâ.

28. IN TRANSITV.] In foratili tibiâ.

29. TOTIVS NATURÆ AC SVÆ.] Alludit ad finem, Vnere secundum naturam vniuersi, & suam: de quo ego Manud. 111. aliquot Dissertationibus.

30. LARES ET GENII.] Distincta hæc, & quomodo, vide Physiol. i. Dissert. xviii.

31. IN SECUNDAM NUMINVM.] Proximo à diis loco, & dignitate. Nam & pars Deorum sunt.

32. VBI CONSISTANT.] Circa inum ætherem, & calum Lunæ. Nos in Physiol. 111. Dissert. xiv.

33. HÆC EIVS INITIAMENTA.] Dixi aliquid D Physiol. 11. Dissert. vi.

34. RATIONEM TOTI INDITAM.] Incorporalem illam Rationem, de quâ Physiol. i. Dissert. vii. Toti autem, id est Mundo. Nam Stoicus sermo disparat hoc ab Vniuerso. Nos quoque in Physiol. 11. Dissert. v.

35. VIM OMNIUM SEMINVM.] De quâ vide Physiol. 111. Dissert. iv.

36. IN QVOT MEMBRA.] Ita partes appellat: quæ Stoicis octo sunt. Vide Physiol. 111. Dissert. xvii.

37. VITÆ AC NECIS AMBIGVA.] Nam vita videtur nobis, quod mors est: & contrâ. Nam animus hic inclusus, velut carcere aut sepulchro potius continetur: vniit & viget liber illic, & inter stellas

38. ANA-

A dignum inuentu iudicasset, quod non erat dignum perpetuo vsu iudicaturus. ponenda non sumeret. ³⁸ Anacharsis, inquit, inuenit rotam figuli, cuius circuitu vasa formantur. Dein quia ³⁹ apud Homerum inuenitur figuli rota, non auit videri versus falsos esse, quam fabulam. Ego nec Anacharsin huius rei fuisse auctorem contendo: & si fuit, sapiens quidem hoc inuenit, sed non tamquam sapiens: sicut multa sapientes faciunt, quae homines sunt, non quae sapientes. Puta velocissimum esse sapientem: cursu omnes anteibit, quae velox est, non quae sapiens. Cuperem Posidonio aliquem vitrarium ostendere, qui ⁴⁰ spiritu vitrum in habitus plurimos format, qui vix diligenti manu effingerentur. Haec inuenta sunt, postquam sapientem inuenire desuimus. Democritus, inquit, inuenisse dicitur fornecem, vt lapidum curuatura paulatim inclinorum medio saxo alligauerit, quarum ferè summa curuantur. Excidit porrò vobis eundem Democritum inuenisse, quemadmodum ⁴¹ ebur poliretur, quemadmodum decoctus calculus in smaragdum conuerteretur, quae hodieque coctura inuenti ⁴² lapides coctiles colorantur. Ista sapiens licet inuenit, non quae sapiens erat, inuenit. multa enim facit, quae ab imprudentissimis aut aequè fieri videmus, aut peritiùs, aut exercitatiùs. Quid sapiens inuestigauerit, quid in lucem protraxerit, quæris? Primum rerum naturam, quam non vt cetera animalia oculis secutus est, tardis ad diuina. Deinde vitæ legem, quam ⁴³ ad vniuersa direxit: nec nosse tantum, sed sequi docuit deos, & accidentia non aliter excipere, quam imperata. Veruit parere opinionibus falsis, & quanti quidque esset, verâ æstimatione perpendit: damnauit mixtas penitentiae voluptates. Et bona semper placitura laudauit, & palam fecit, felicissimum esse, cui ⁴⁴ felicitate opus non est: potentissimum esse, qui se habet in potestate. Non de eâ philosophiâ loquor, quae ⁴⁵ ciuem extra patriam posuit, ⁴⁶ extra mundum deos, quae virtutem donauit voluptati: ⁴⁷ sed de illâ, quae nulum bonum putat, nisi quod honestum est; quae nec hominis, nec fortunæ muneribus deleniri potest; cuius hoc pretium est, non posse pretio capi. Hanc philosophiam fuisse illo rudi saeculo, quo adhuc artificia deerant, & ipso vsu discabant vilia, non credo: ⁴⁸ sicut ante fortunata tempora, cum in medio iacerent beneficia naturæ promiscuè vtenda, antequam auaritia atque luxuria dissociare mortales, & ad rapinam ex consortio discurrere, non erant illi sapientes viri, etiam si faciebant facienda sapientibus. Statum quidem generis humani, non alium quisquam suspexerit magis; nec si cui permittat

Deus

^{38. ANACHARSIS ROTAM.]} *Lærtius: Εἶπε δὲ εἰς τὸν βίον ἀγαπᾶν τε, καὶ κερτακὸν ἔργον, ὡς τῆς: Repperit (Anacharsis) ad vitæ vsum & Anchoram, & Rotam figuli, vt quidam volunt. Addit, vt quidam: & ostendit dubitatum. Strabo cerè Euphorum etiam reprehendit, qui id dixerit: ὡς γὰρ: inquit, ἐν οἷς ἐν βυνοῦς ἀποστέτες ὄν: Quomodo enim? quam Homerus nouit, qui est antiquior. Sed eleuatur aut repellitur hoc argumentum à Posidonio, in Seneca mox verbis.*

^{39. APVD HOMERVM INVENTVR.]} *Palam Iliad. Σ. sub finem, his versibus: -- ὡς ὅτε τις ἔργον ἀμύμον ἐν ἀλαδύσῳ Ἐλθιδμός κερτακὸς ἀνιρσῶται, αἶνε δῖνον: Sicut cum figulus tractare rotam meditatatur, Et specimen capit, an celeri sat turbine currat. Posidonius videtur, qui optimos & decantissima imaginis versus amolitur.*

^{40. SPIRITV VITRVM.]} *Eadem hodie formatura est, & miranda.*

^{41. EBUR POLIRETVR.]} *Non opinor Democritum repperisse. vnde enim Homerus adhiberet in ornamentis ebur? vt in equi phaleris. Iliad. δ. versu CXLI. Et Odyssea τ. in Somni portis, ἀριστὸν ἰδέσθαι*

τα, lectum ebur agnoscit. Sanè scripti hic ferè libri, moliretur, vel, molliretur: quod verius igitur putato, etiam è sequentium similitudine.

^{42. LAPIDES COCTILES.]} *Scripti plerique, lapides ad hoc vtiles.*

^{43. AD VNIVERSA DIREXIT.]} *Nec male, vniuersi. Intelligit autem finem illum, Naturam sequi.*

^{44. FELICITATE OPVS NON EST.]} *Nempe illa externâ, & vulgi.*

^{45. CIVEM EXTRA PATRIAM.]} *Nam Epicurus à republicâ suos remouet, & sibi viuere quemque iubet. societatem soluit.*

^{46. EXTRA MVNDVM DEOS.]} *De Benefic. lib. iv. cap. XIX.*

^{47. SED DE ILLA.]} *Stoicâ.*

^{48. SICVT ANTE FORTVNATA.]} *Libri scripti, sicut autem. Et cerè, antè, non placet: nam de illis ipsi fortunatis temporibus loquitur. Fortasse, transpositâ literulâ, sicut vatum fortunato tempore. Nam poeta hæc tempora nobis deformant. Sin autem, legito: Sicut antè, fortunato tempore.*

Deus terrena formare, & dare gentibus mores, aliud probauerit, quàm quod apud illos A
fuisse memoratur, apud quos

— nulli subigebant arua coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium querebant, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.

Quid hominum illo genere felicius? In commune rerum naturâ fruebantur: sufficebat
illa, vt parens, in tutelam omnium: hæc erat publicarum opum secunda possessio. Quid
ni ego illud locupletissimum mortalium genus dixerim, in quo pauperem inuenire non
posses? Irrupit in res optimè positas auaritia: & dum seducere aliquid cupit, atque in
suum vertere, omnia fecit aliena, & in angustum ex immenso redacta, paupertatem in-
tulit, & multa concupiscendo, omnia amisit. Licet itaque ⁴⁹ velit nunc concurrere & re-
parare quod perdidit, licet agros agris adiciat, vicinum vel ⁵⁰ pretio pellat aëris, vel in-
iuriâ; licet in prouinciarum spatium rura dilatet, & possessionem vocet, per sua longam B
peregrinationem: nulla nos finium propagatio eò reducet, vnde discessimus. Cùm om-
nia fecerimus, multum habebimus: vniuersum habebamus. Terra ipsa fertilior erat il-
laborata, & in vsus populorum non diripientium larga. Quidquid natura protulerat, id
non minùs inuenisse, quàm inuentum monstrare alteri, voluptas erat: nec aut vlli supe-
rare poterat, aut deesse. inter concordēs diuidebatur. Nondum valentior imposuerat in-
firmiori manum, nondum auarus abscondendo ⁵¹ quod sibi iaceret, alium necessariis
quoque excluderat: par erat alterius, ac sui cura. Arma cessabant, incruentæque humano
sanguine manus, odium omne in feras verterant. Illi, quos aliquod nemus densum à
sole protegerat, qui aduersus sequitiam hiemis, aut imbris, vili receptaculo tuti sub fronde
viuebant, placidas transigebant sine suspirio noctes. Sollicitudo nos in nostrâ purpu-
râ versat, & acerrimis excitat stimulis: ⁵² mollem somnum illis dura tellus dabat.
Non impendebant cælata laquearia: sed in aperto iacentes sidera superlabebantur, &
insigne spectaculum noctium, mundus in præceps agebatur, silentio tantum opus du- C
cens. tam interdiu illis, quàm noctu, patebat prospectus huius pulcherrimæ domus: li-
bebat intueri signa, ex mediâ cæli parte vergentia, rursus ex occulto alia surgentia. Quid
ni iuuaret vagari inter tam latè sparsa miracula? At vos ad omnem ⁵³ tectorum pau-
eris sonum, & inter picturas vestras si quid increpuit, fugitis attoniti. Non habebant
⁵⁴ domos, instar urbium. Spiritus ac liber inter aperta flatus, & leuis umbra rupis aut
arboris, & perlucidi fontes, riuique non opere, nec fistulâ, nec vlllo coacto itinere obsole-
facti, sed sponte currentes, & prata sine arte formosa, inter hæc agreste domicilium, ru-
sticâ positum manu. Hæc erat secundum naturam domus, in quâ libebat habitare, nec
ipsam, nec pro ipsâ timentem: nunc magna pars nostri metus, tecta sunt. Sed quamuis
egregia illis vita fuerit, & carens fraude, ⁵⁵ non fuere sapientes, quando hoc iam in ope-
re maximo nomen est. Non tamen negauerim fuisse alti spiritus viros, & vt ita dicam,
⁵⁶ à diis recentes. neque enim dubium est, quin meliora mundus nondum effectus edi-
derit. Quemadmodum autem omnibus indoles fortior fuit, & ad labores paratior: ita D
non erant ingenia omnibus consummata. Non enim dat natura virtutem: ars est, bo-
num fieri. Illi quidem non aurum, nec argentum, nec perlucidos lapides imâ terrarum
face

49. VELIT NVNC CONCVRRERE.] Fortasse, conuerrere.

50. PRETIO PELLAT AERIS.] *Muretus* fecit, pellat agris. *Scripti*, etis: legendum, eis, vel, terris.

51. QVOD SIBI IACERET.] *Sine vsu*, & fru-
ctu: *absitum*, aut *sepositum*.

52. MOLLEM SOMNVN ILLIS.] *Muretus* &
quidam, voce *premissâ*: aquam mollem, liceat:
ad aquam.

53. TECTORVM PAVETIS SONVM.] *Rui-
nae metu*.

54. DOMOS INSTAR VRBIVM.] *Docui in Ad-
mirandis, Roma sic fuisse*.

55. NON FVERE SAPIENTES.] *Vide Manud.
II. Dissert. v.*

56. A DIIS RECENTES.] *Ab illis conditos sa-
tosq., nullâ adhuc propagine*.

A face quærebant, parcebantque adhuc ⁵⁷ etiam mutis animalibus: tantum aberat, ut homo hominem non iratus, non timens, tantum spectaturus occideret. Nondum ventis illis erat picta, nondum texebatur aurum: adhuc non eruebatur. Quid ergo? ignoscantia rerum innocentes erant. multum autem interest, utrum peccare aliquis nolit, an debeat illis iustitia, debeat prudentia, debeat temperantia ac fortitudo. Omnibus his virtutibus habebat similia quædam rudis vita: virtus non contingit animo, nisi instituto & edocto, & ad summum assiduam exercitatione perducto. Ad hoc quidem, sed sine hoc nascimur: & in optimis quoque antequam erudias, virtutis materia, non virtus est.

EPIST. XCI.

B LUGDVNENSIS colonie incendium triste, & subitum: ea iniectione, cogitandum de inopinatis, & quæ homini possunt accidere. Ponit ante oculos incerta & fluxa hæc rerum: maxima & firmissima minui, mutari, subduci, terramotu, aquis, flammis. Omnia mortalia morte damnata esse. Ergo nec istam homini, nec infamiam timenda.

LIBERALIS noster nunc tristis est, nunciato incendio, quo Lugdunensis colonia exusta est. Mouere hic casus quemlibet posset, nedum hominem patriæ suæ amantissimum. Quæ res efficit, ut firmitatem animi sui quærat, quam videlicet ad ea quæ timeri posse putabat, exercuit: hoc verò tam inopinatum malum, penè inauditum, non miror si sine metu fuit, cum esset sine exemplo. Multas enim ciuitates incendiis vexauit, nullam abstulit. Nam etiam ubi hostili manu in tecta ignis immisus est, multis locis deficit: & quamuis subinde excitetur, rarò tamen sic cuncta depascitur, ut nihil ferro relinquat. Terrarum quoque vix vniquam tam grauis & perniciosus fuit motus, ut tota oppida euerteret. Numquam denique ² tam infestum vlli exarsit incendium, ut nihil alteri superesset incendio. Tot pulcherrima opera, quæ singula illustrare vrbes singulas possent, vna nox strauit, & in tantâ pace, quantum ne bello quidem timeri potest, accidit. Quis hoc credat? vbi que armis quiescentibus, cum toto orbe terrarum diffusa securitas sit, Lugdunum quod ostendebatur in Galliâ, quæritur. Omnibus fortuna, quos publicè afflixit, quod passuri erant, timere permisit: nulla res magna non aliquod habuit ruinæ suæ spatium: in hac, vna nox fuit inter urbem maximam, & nullam. Denique diutius illam tibi perisse, quam periit, narro. Hæc omnia Liberalis nostri affectum inclinant, ³ aduersus sua firmum & erectum. nec sine causâ concussus est. Inexpectata plus aggrauant: nouitas adiicit calamitatibus pondus: nec quisquam mortalium non magis, ⁴ quod etiam miratus est, doluit. Ideo nihil nobis improuisum esse debet. in omnia præmittendus est animus: cogitandumque, non quidquid solet, sed quidquid potest fieri. Quid enim est, quod non fortuna cum voluit, & florentissimo detrahat? quod non eò magis aggrediatur & quatiat, quò speciosius fulget? Quid illi arduum, quidve difficile est? non vnâ viâ semper, ne tota quidem incurrit. Modò nostras in nos manus aduocat, modò suis contenta viribus, inuenit pericula sine auctore. Nullum tempus exceptum est: in ipsis voluptatibus causæ doloris oriuntur. Bellum in mediâ pace confurgit, & auxilia securitatis in metum transeunt: ex amico inimicus, hostis ex socio. In subitas tempestates, hibernis que maiores, agitur æstiuâ tranquillitas. Sine hoste

57. ETIAM MUTIS ANIMALIBVS.] *Id est, pi-
ficius. à quibus prima cades capit, & in obsonium
illi versit.*

2. TAM INFESTVM VLLI.] *Mallè vel, vlli-
bi, vel vllum.*

3. ADVERSVS SVA FIRMVM.] *Putarem, sue-
ta: ex sequentibus.*

4. QVOD ETIAM MIRATVS EST.] *Vt inopi-
narum & insolitum: Vnde hoc? Quomodo? Quis
putasset?*

EPIST. XCI. LIBERALIS NOSTER.] *Videtur ille
Æbutius Liberalis, cui De Beneficiis
inscripsit.*